

ENERJİ ALANINDA BİR REKABET SAHASI OLARAK DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ*

Yrd. Doç. Dr. Umut Kedikli

Karabük Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
kedikliumut@hotmail.com

Önder Çalağan

Karabük Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans Programı
calaganonder@gmail.com

ÖZET

Akdeniz'in doğusu olarak ifade edilen Levant Bölgesi, sahip olduğu jeostratejik konumu sayesinde tarih boyunca siyasi ve ekonomik olarak Akdeniz coğrafyasının en kritik noktalarından biri olmuştur. Bu konumuna bağlı olarak Doğu Akdeniz bölgesi, her dönem küresel güçlerin de ilgi odağında yer almaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında Batı'nın artan enerji ihtiyacı bağlamında bölgenin zengin enerji kaynaklarına hem yakın olması hem de son dönemde Doğu Akdeniz'de yeni enerji havzalarının keşfi, uluslararası enerji politikalarında bölgenin önemini daha da arttırmıştır. Bu çalışmada da bölgenin sahip olduğu enerji kaynaklarının Doğu Akdeniz'in jeopolitik konumuna olan etkisi irdelenmektedir. Bu çerçevede, özellikle Kıbrıs adasının açıklarında bulunan yeni enerji kaynaklarının kıyıdaş devletlerin enerji politikalarını nasıl etkilediği analiz edilmektedir. Çalışmada yöntem olarak Jeopolitik kuramlar ve tarihsel olaylar üzerinden Doğu Akdeniz'in siyasi ve ekonomik önemi açıklanırken, havzanın sahip olduğu enerji kaynaklarına ilişkin yayımlanmış raporlar kapsamında da dünya enerji piyasasına olan katkısı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz Jeopolitiği, Kıbrıs, Doğu Akdeniz Enerji Havzası, Münhasır Ekonomik Bölge.

THE IMPORTANCE OF EASTERN MEDITERRANEAN AS A RIVALRY AREA IN THE FIELD OF ENERGY

ABSTRACT

Levant Territory, referred as eastern Mediterranean, has been one of the most critical area of the Mediterranean in terms of political and economical dimensions along the history subject to its geostrategic position. Eastern Mediterranean territory, subject to its strategic position, has been center of attention of global powers in every period. Especially aftermath of the Industrial Revolution, in the context of increasing energy need in western world, significance of the territory in the international policy has further enhanced owing to its proximity to the abundant energy resources and exploration of new energy reservoirs in the Eastern Mediterranean. In the present study, the effect of the energy resources of the territory on geopolitical position of the Eastern Mediterranean was investigated. In this regard, how recent energy resources explored in the overseas of the Cyprus Island would affect energy policies of the riparian states. As study method, while political and economic importance of Eastern Mediterranean was explained on the basis of geopolitical theories and historical events, its contribution to world energy market will be analyzed within the scope of the reports published concerning energy resources of the territory.

Keywords: Eastern Mediterranean Geopolitics, Cyprus, Eastern Mediterranean Energy Basin, Exclusive Economic Zone

* Bu çalışma, 25-26 Mart 2017 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen International Congress of Energy, Economy and Security kongresinde sunulan "Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi" başlıklı bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

1. GİRİŞ

Akdeniz, tarih boyunca insanoğlunun uğruna mücadele ettiği en önemli coğrafyalardan biri olmuştur. Bu coğrafya üzerinde birçok uygarlık ve imparatorluk varlıklarını devam ettirmek ve güçlerini artırmak adına çeşitli mücadeleler vererek, Akdeniz üzerindeki deniz ticaretinden ve verimli topraklardan yararlanmayı bir milli idea olarak görmüşlerdir.

İnsanlığın gelişim evresine paralel olarak Akdeniz'in de önemi tarihin her evresinde artarak devam etmiştir. Jeostratejik konumunun Akdeniz'e bahsettiği önemin zamanla farkına varan imparatorlukların, dünyaya hakim olma dürtüleri bu topraklar üzerinde yeşermiştir. Nitekim tarihin dönüm noktaları sayılabilecek birçok önemli savaş, bu coğrafyaya hakim olma düşüncesi üzerinde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Akdeniz'in doğusu olarak nitelendirilen Levant Havzası¹ da sahip olduğu jeostratejik konumu sayesinde, tarih boyunca dünya ticaretinin merkezi olarak anılmış ve Akdeniz coğrafyasının en kritik noktalarından biri olmuştur.

Doğu Akdeniz, jeostratejik konumu nedeniyle tarih boyunca küresel güçlerin ilgi odağında yer alırken, öte yandan büyük bir gelişme kaydederek imparatorlukların atlama tahtası olmuştur. Fakat 18.yüzyıl itibariyle Avrupa'da gerçekleşen ve sonrasında tüm dünyaya yayılan Sanayi Devrimi'yle birlikte Doğu Akdeniz, bu dönemde hakettiği gelişmeyi gösterememiştir. 20. yüzyıla giden süreçte ise insanoğlunun enerji kavramıyla tanışması ve hızla Kömür Çağı'ndan Petrol Çağı'na geçmesi, gözlerin tekrardan Akdeniz Coğrafyası'na çevrilmesini sağlamıştır. Bu süreçte gerçekleşen I. Dünya Savaşı ile birlikte Doğu Akdeniz'in önemi, dünya ticaret merkezinden enerji eksenli mücadelelerin yaşandığı bir merkeze dönüşmüştür.

Enerjinin Uluslararası İlişkiler'de yerini almasıyla birlikte, küresel güçler uluslararası sistemde başat güç olmak için enerji yarışı içerisine girmişlerdir. Bu yarış zaman içerisinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da keşfedilen zengin hidrokarbon² kaynaklarıyla birlikte enerji temelli bir mücadeleye dönüşmüştür. Yaşanan küresel enerji mücadelesi, bu coğrafyalar üzerinde etkin olmak isteyen devletlerin uyguladıkları politikalar nedeniyle, endişe verici gelişmelerin yaşanmasına sebep olurken günümüzde halen tazeliğini korumaktadır.

Bu bağlamda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika enerji kaynakları üzerinde etkin olmak isteyen güç odakları, Doğu Akdeniz jeopolitiğini öncelikli konuları arasına almışlardır. Özellikle Doğu Akdeniz'in, İskendurun ve Kıbrıs gibi önemli liman ve güvenilir geçiş güzergahlarını içerisinde bulundurması, Ortadoğu enerjisinin dünyaya sorunsuz bir şekilde arzında önem teşkil etmiştir. Bu açıdan bakıldığında, günümüzde güç odakları Doğu Akdeniz'in enerji koridoru niteliği üzerinde mevcut politikalarını geliştirerek, enerji güvenliği ve enerji diplomasisi gibi konularda da etkin bir çaba içerisindeyler.

Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminin yanında 2000'li yıllar itibariyle Kıbrıs açıklarında tespit edilen hidrokarbon kaynakları, bölgenin önemini bir hayli arttırmıştır. Keşfedilen ve keşfedilmeyi bekleyen yeni enerji havzaları nedeniyle, kıyıdaş ülkeler arasında günümüzde de devam eden bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle GKRY'nin KKTC ve Türkiye'yi hiçe sayarak Mısır, Lübnan ve İsrail'le Münhasır Ekonomik Bölge(MEB) Sınırlandırması Anlaşmaları yapması, Ankara Hükümeti'nin başta Rum Yönetimi olmak üzere, MEB ilan eden diğer devletlerle arasında bir takım diplomatik krizlere yol açmıştır.

Bu makalede ilk olarak, Akdeniz Havzası'nın jeopolitiği ve tarihsel açıdan havzanın önemine değinilerek, dünya üzerinde yaşanan enerji eksenli çatışmalarda, Akdeniz'in oynadığı rol ele alınmıştır. Çalışmanın devamında küresel güçler bakımından menfaat

¹ Levant Havzası kavramı bu makalede; Akdeniz'in doğusunu betimlemek amacıyla kullanılmıştır.

² Bu makalede Hidrokarbon kavramı; petrol ve doğalgaz kaynaklarını tanımlamak amacıyla kullanılmıştır.

çatışmalarının ağırlıklı merkezi olan Doğu Akdeniz'in jeopolitiğinden bahsedilerek, Soğuk Savaş Dönemi'nden günümüze küresel güçlerin Doğu Akdeniz'e ilişkin yaklaşımlarına değinilmiştir. Ayrıca, hidrokarbon kaynaklarına yakın olan Doğu Akdeniz'de 2000'ler itibariyle keşfedilen enerji sahalarıyla birlikte, oluşan yeni enerji haritası ve bu kaynakların bölgesel enerji denklemini nasıl şekillendirdiği de çalışmada irdelenmiştir. Bu bağlamda Kıbrıs'ın tarihsel anlamda jeopolitik önemine değinilerek, Kıbrıs açıklarında keşfedilen enerji sahalarının kıyıdaş ülkeler arasında ne tür anlaşmazlıklara yol açtığı ve bu sorunlara karşı küresel güçlerin yaklaşımları incelenerek, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın Türkiye açısından önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

2. TARİHSEL PERSPEKTİFTE AKDENİZ HAVZASI, JEOPOLİTİĞİ VE ÖNEMİ

Dünya haritasına baktığımızda Doğu Akdeniz ve Ortadoğu, Dünya anakarasının merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu geniş alan, aynı zamanda jeopolitik olarak da Dünya'nın ortası olarak bilinmektedir. Nitekim birçok kaynakta Akdeniz'in Dünya'nın merkezi olduğu savunulmaktadır (Yıldız, 2008: XXI).

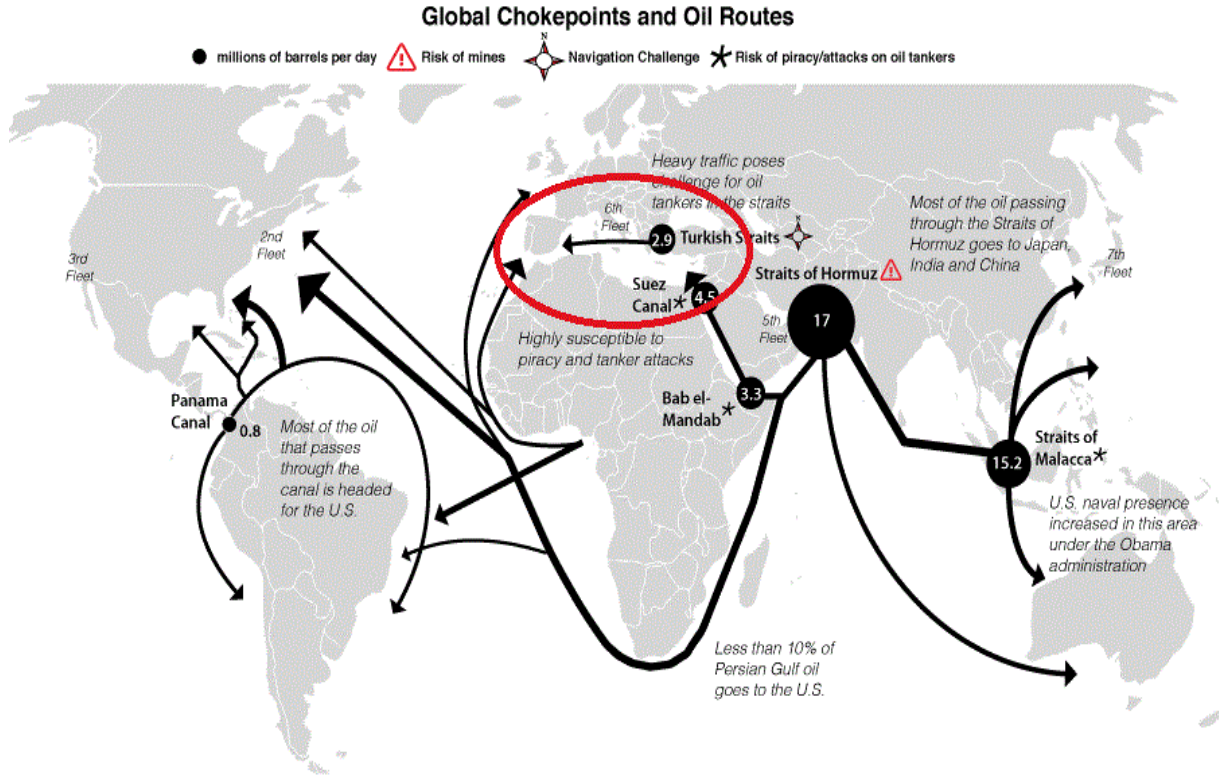
Siyasi ve coğrafi tanım olarak baktığımızda Akdeniz'in, Batı Akdeniz ve Doğu Akdeniz olmak üzere iki farklı bölgeye ayrıldığı görülmektedir. Malta Adası ve Tunus'un kesiştiği yerden düz bir boylam çizildiğinde, boylamın sol tarafı Batı Akdeniz, sağ tarafı ise Doğu Akdeniz olarak tanımlanmaktadır. Coğrafi olarak bu iki bölgeyi çevreleyen alan ise Akdeniz, Akdeniz Havzası, Akdeniz Dünyası, Akdeniz Coğrafyası veya Yakındoğu olarak çeşitli şekillerde nitelendirilmektedir.

Günümüzde Akdeniz Havzası'na kıyıdaş 20 ülke bulunmakla birlikte, bunlardan İspanya, Fransa, İtalya, Slovenya, Malta, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Tunus, Fas ve Cezayir'in Batı Akdeniz'e kıyıları mevcut iken Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin-Gazze Yönetimi, Mısır, Libya, KKTC ve GKRY'nin ise Doğu Akdeniz'e kıyıları bulunmaktadır (Yıldız, 2006: 617).

Yüzyıllar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Akdeniz, konumu itibariye kıtalar arasında bir lokomotif niteliği taşıyan ve dünyanın en değerli ticaret yollarının güzergahındaki bir deniz olarak, Anadolu'nun güneye açılan, siyasi ve ekonomik kapısıdır. Batısında Cebelitarık Boğazı, kuzeyinde boğazlar ve güneyinde Süveyş Kanalı olmak üzere geniş bir coğrafyada denizler arasında bağlantı noktası olması, dünya deniz ticaretinin kontrolünü elinde bulundurmasını sağlamıştır (Ceyhun, 2014: 32).

Akdeniz Havzası, aşağıda Şekil 1'de daire içerisinde görüldüğü üzere, NATO'nun "choke-point"(tampon nokta) olarak tanımladığı Sicilya Kanalı, Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Türk Boğazları gibi önemli bağlantı noktalarını içerisinde barındırması, havzaya ekonomik ayrıcalıklar sunmaktadır. Günümüzde artan enerji ticaretine bağlı olarak, bu dar su yollarından yoğun olarak yapılan gemi ticareti, jeostratejik anlamda Akdeniz'i vazgeçilmez bir deniz yolu haline getirmiştir (Keser & Akgün, 2015: 7).

Şekil 1: Nato'nun Chokepoint Olarak Tanımladığı Önemli Dar Su Yolları

Kaynak: Plumer, B. (2013). How Oil Travels Around The World, In One Map, https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2013/05/08/how-oil-travels-around-the-world-in-one-map/?utm_term=.fc9d71840eb5, Erişim Tarihi: 07.03.2017.

Ayrıca, üç kıtanın buluştuğu Akdeniz Havzası, tarih boyunca bu kıtalar arasında siyasi, ekonomik, kültürel ve beşeri etkileşimlerin yaşandığı önemli bir bağlantı noktası olmuştur (Yıldız, 2006: 616). Akdeniz'in tarihsel süreçte önemini sürekli artmasının temelinde, Mezopotamya dediğimiz diğer adıyla Bereketli Hilal topraklarının yer aldığı Fırat ve Dicle'den başlayarak, Şatt'ül-Arab olarak bilinen Basra Körfezine kadar, bu iki bölge arasında ilk medeniyetlerin doğduğu coğrafya olması özelliği yatmaktadır. Bu özelliklerinin yanında, geleneksel ticaret yolları olarak bilinen Baharat Yolu ve İpek Yolları'nın bu bölge üzerinde yer alması, farklı kültürler arasında etkileşimin artmasını sağlamış ve uzun yıllar boyunca dünya ticaret merkezi olarak önemini korumasında etkili olmuştur.

Akdeniz Havzası 15. yüzyılda coğrafi keşiflerin etkisiyle önemini belirli bir ölçüde yitirse de, Süveyş Kanalı'nın açılması, Ümit Burnu'ndan geçen Avrupa-Uzakdoğu hattını 7.000 deniz mili daha kısaltmış (Yaycı, 2012: 4), böylece batı ile doğu ticaretinin en kısa yolu keşfedilerek (Yıldız, 2008: 56), Akdeniz'in tarihsel önemi konusunda dönüm noktası olmuştur.

I. Dünya Savaşı'na neden olan sömürgecilik yarışının hedef noktası olan Akdeniz Havzası, artan sömürgecilik yarışı ve akabinde yaşanan çatışmalar nedeniyle o dönemde hak ettiği gelişmeyi bir türlü sağlayamamıştır. Akdeniz Havzası'nın zenginliği bölgenin önemini tarihin belirli dönemlerinde korumasını sağlasa da, bölgenin huzuru ve refahı anlamında yüzyıllar boyunca endişe yaratıcı gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda Akdeniz Havzası önemini sürekli korumakla birlikte, değişim sadece hâkimiyet kurmak isteyen aktörler nezdinde görülmüştür.

Şekil 2: 2017 Yılı İtibariyle Dünya Üzerindeki Mevcut Çatışma Alanları

Kaynak: Council on Foreign Relations. (2017). Global Conflict Tracker, <http://www.cfr.org/global/globalconflict-tracker/p32137#/#!%2F>, Erişim Tarihi: 09.02.2017.

Günümüzde ise bu çatışma, 20. yüzyılın başında ortaya çıkan ve Uluslararası İlişkiler'in temel konuları arasına giren enerji konusunda yaşanmaktadır. Özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın sahip olduğu petrol ve doğalgaz yatakları üzerinde yaşanan enerji mücadelesi, dolaylı yönden Akdeniz Havza'sının jeopolitik ve jeostratejik önemini bir hayli arttırmıştır. Akdeniz Havzası'nın öneminin bu denli artmasına paralel olarak yukarıda Şekil 2'de görüldüğü üzere, dünya üzerindeki çatışmalar bu bölgede yoğunlaşmaya başlamış, bu durum karşısında Akdeniz Havza'sı uluslararası sistemin küresel güçleri nezdinde ekonomik çıkarları açısından vazgeçilmez bir konum haline gelmiştir.

Zira tarihsel süreçte küresel güç olmak isteyen devletlerin uluslararası arenada güç politikalarını; enerji kaynaklarını elinde bulundurma, bu kaynakların güvenli bir şekilde uluslararası pazarlara arzını sağlama ve dünya hidrokarbon jeopolitiği üzerinde hakimiyet kurma stratejileri belirlemiştir (Sevim, 2012: 4381). Bu ölçütte tarihte yaşanan, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın yanında, Arap-İsrail Savaşları, Süveyş Krizi, İran-İrak Savaşı ve Körfez Savaşları'nın (Şöhret, 2014: 560-561) temelinde de enerji mücadelesinin olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda geçmişten günümüze yaşanan çatışmalarla ilgili bir değerlendirme yapmak gerekirse, bu çatışma noktaları ile dünya enerji kaynaklarına ilişkin haritalar karşılaştırıldığında, her iki alanın da neredeyse birbiriyle örtüştüğü söylenebilir. Nitekim, çatışmaların mevcut olduğu bölgelerin aynı zamanda enerji kaynakları bakımından zengin coğrafyalar olduğu da bir gerçektir. Bu sebeple Akdeniz Havzası'nda var olan çatışmaların, genellikle enerji kaynaklarının paylaşımı esasına dayandığını ileri sürmek mümkündür (Şöhret, 2014: 562).

Akdeniz Havzası'nın aynı zamanda enerji hatlarının ana güzergahlarından biri olması, Ortadoğu hidrokarbon kaynaklarının hâkimiyetini elinde bulundurmak ve güvenliği sağlamak isteyen güçler için de hayati önem taşımaktadır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde enerji konusunda Ortadoğu'da yaşanan gelişmelere paralel olarak, havzanın enerji jeopolitiği açısından Doğu

Akdeniz bölgesi, daha fazla önem arz etmeye başlamıştır (Yıldız, 2008: 61). Nitekim Akdeniz Havza'sının küresel jeopolitik güç merkezli konumu, bu gelişmeler paralelinde Doğu Akdeniz havzasına doğru kayarak, gözlerin bu bölgeye çevrilmesinde de etkili olmuştur.

3. DOĞU AKDENİZ JEOPOLİTİĞİNDE KÜRESEL GÜÇLER VE ENERJİ OLGUSU

Doğu Akdeniz diğer adıyla Levant Havzası Türkiye, Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, KKTC ve GKRY'nin ortak deniz alanlarını paylaştığı kıyı bölgesi olarak tanımlanmaktadır (Ceyhun, 2014: 32). Tarihsel süreçte, hem Hint ticaret yolları ve Kuzey Afrika'nın denetimini sağlamayı hem de Rusya'nın güneye inmesini engellemeyi amaç edinen küresel güçler için, Doğu Akdeniz menfaat çatışmalarının yaşandığı bir bölge olmuştur.

20. yüzyıla kadar küresel güçler için Doğu Akdeniz'in önemi, dünyanın ticaret merkezi olarak şekillenirken, I. Dünya Savaşı'yla birlikte bölge, enerji kaynakları bakımından önem arz eden stratejik bir alan haline gelmiştir. Böylelikle Doğu Akdeniz üzerinden amaçlarını gerçekleştirmeyi planlayan küresel güçler, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Doğu Akdeniz'i çıkar çatışmalarının yaşandığı bir coğrafya haline getirmişlerdir (Ediger vd., 2012: 77; Yayıncı, 2012: 6).

Soğuk Savaş Dönemi'nde NATO ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin etkinliğinin yanı sıra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin bölgeye yönelerek Suriye, Mısır, Cezayir gibi bazı ülkelerde nüfuz oluşturma gayreti, bölgeyi uluslararası sorunların temeline taşımaya başlamıştır. Bunun yanında Avrupa Birliği (AB)'nin havzadaki menfaatleri doğrultusunda söz sahibi olma isteği ve birliğin gelişmesine paralel olarak AB Akdeniz İşbirliği ve 1995 Barselona süreçlerinde bölgeye ilgisini belli etmeye başlaması, bölgede küresel ölçekli mücadelelerin yaşanacağını sinyalleri olmuştur. Nitekim günümüzde bölgede güç odaklarının artması, ABD'nin artık bölgede tek güç olmadığını kanıtlar (Yıldız, 2006: 617).

Doğu Akdeniz, günümüzde ABD, Rusya, AB ve Çin'in çıkarlarının çatıştığı bölge olmasının yanında, uluslararası sorunların temelinde isminden sıkça bahsedilen bir bölge haline gelmiştir. Barış ve istikrardan uzak, etnik çatışmaların yanı sıra başında cereyan ettiği, göçmen akımları ve insan ticaretine ev sahipliği yapan, uyuşturucu ticaretinin yoğun olarak yapıldığı, kitle imha silahları ve terör gruplarının faaliyetleri nedeniyle Doğu Akdeniz, güvenlik risklerinin mevcut olduğu, bölgesel kaosların yoğun biçimde hissedildiği, suların iyice ısındığı bir coğrafya olmuştur (alıntılayan Keser, 2012: 58).

Doğu Akdeniz'in bu türden ciddi güvenlik riskleri taşımaya karşın NATO, bölgede barış ve istikrarın sağlanması, yasadışı faaliyetlerin engellenmesi adına, 2001 yılından itibaren ABD'nin küresel terörizmle mücadele kapsamında yer alan bir diğer operasyonel faaliyetini, "Etkin Çaba Harekâtı" adı altında Akdeniz'de sürdürmektedir. NATO, özellikle kitle imha silahları ve tahribatı yüksek benzeri mühimmatın yayılmasının önlenmesi ve bu silahların kontrolünü sağlama adına askeri operasyonlarını bölgede devam ettirmektedir (Yayıncı, 2012: 9). NATO'nun bu faaliyetlerine destek olarak 2006 yılında başlatılan Akdeniz Kalkanı Harekâtı,³ Doğu Akdeniz'in enerji arz güvenliğinin sağlanması ve denizlerin kontrolünü sağlamak amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından icra edilmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri faaliyetlerini sürdürdüğü süre boyunca "Etkin Çaba Harekâtı" ve Birleşmiş Milletler Lübnan Barış Gücü (UNIFIL) yetkilileri ile işbirliği yaparak, Doğu Akdeniz'deki

³ Akdeniz Kalkanı Harekâtı hakkında detaylı bilgi için bkz. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2015), https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=28, Erişim Tarihi: 06.03.2017.

mevcut güvenlik risklerini ortadan kaldırmaya yönelik uluslararası faaliyetlere destek olmaktadır (Sandıklı vd., 2013: 6).

Enerji koridorunun merkezi olan Doğu Akdeniz hidrokarbon kaynaklarının dünya pazarlarına güvenilir şekilde ihraç edilmesi için hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz, enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında küresel güçlerin ilgi odağında yer alan bir bölge olarak önemini koruyacağı anlaşılmaktadır (Yıldız, 2008: XXIII). Zira bölgenin enerji arzını ve güvenliğini Jeopolitik teoriler üzerinden de ifade etmek gerekirse:

Mackinder'in kara hâkimiyeti teorisine göre Doğu Akdeniz, merkez bölgesine - kalpgâha- giden deniz ticaretinin odak noktasıdır. Mahan'ın deniz hâkimiyeti teorisine göre doğu ile batı arasındaki ticaret yolları üzerinde yer alan ve Karadeniz ülkelerinin dünyaya açılan tek penceresi konumunda bulunan Doğu Akdeniz, küresel ticarete çok önemli bir ağırlığa sahiptir. Douchet'in hava hâkimiyeti teorisine göre Doğu Akdeniz, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar ile merkez bölgesinin güneydoğu kanadına havadan müdahale etme imkânı vermektedir. Spykman'ın kenar kuşak teorisine göreyse kenar kuşak ülkelerinden Yunanistan ve Türkiye ile doğrudan, Irak ve İran ile de dolaylı yoldan temas halinde olan Doğu Akdeniz, merkez bölgeyi çevreleyen kenar kuşağın önemli bir kısmını kontrol altında tutmaktadır (alıntılan Özgen, 2013: 104).

Jeopolitik teorilerin ortaya koydukları bu yaklaşımları, Braudel'in Akdeniz'in tarihini farklı bir bakış açısıyla inceleyerek ortaya çıkardığı uzun erimli (longue durée) yaklaşımı⁴ (Ediger, vd., 2012: 75) ile birlikte değerlendirdiğimizde, bölgenin batıya yönelik enerji arzı ve güvenliği noktasında önemini uzun yıllar koruyacağı düşünülmektedir.

4. YENİ ENERJİ SAHALARI VE YENİ REKABET SAHASI OLARAK: DOĞU AKDENİZ

Doğu Akdeniz Bölgesi'nin jeopolitik açıdan önem arz etmesinin yanında enerji kaynakları bakımından zengin olması da bölgenin önemini yadsınamayacak derecede artırmıştır. Hidrokarbon bölgelerine yakın olan Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs açıklarında 2000'li yıllar itibariyle yeni enerji sahalarının keşfedilmesi, bölgesel enerji denkleminin daha da karmaşıklaşarak gözlerin bu bölge üzerine çevrilmesinde etkili olmuştur.

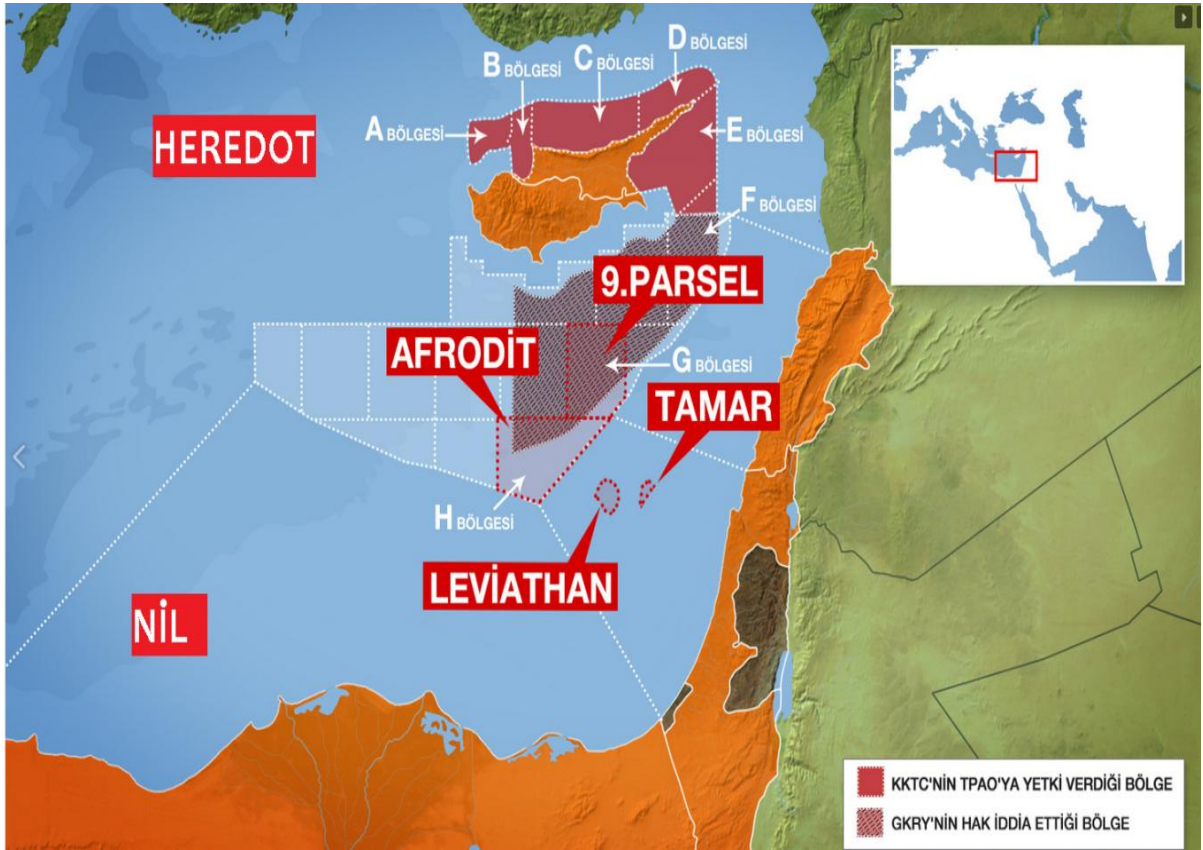
Zira keşfedilen petrol rezervleri ve doğalgaz yatakları, bu enerji kaynaklarının paylaşımının yanında deniz alanlarının paylaşımını da gündeme getirmiştir. Bu durum karşısında Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler arasında yaşanan deniz alanlarına ilişkin anlaşmazlıklar, bölgede tansiyonun yükselmesine neden olmuştur (Ceyhun, 2014: 28-29).

Keşfedilen yeni hidrokarbon kaynaklarıyla⁵ birlikte Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'ı çevreleyen alanda, aşağıda Şekil 3'te görüldüğü üzere dört önemli enerji sahası ortaya çıkmıştır. Bunlar: “Afrodit: Kıbrıs Adası'nın güneyindeki saha, Leviathan: Kıbrıs Adası ile İsrail arasında (Afrodit'in güneydoğusunda) kalan saha, Nil: Kıbrıs Adası ile Mısır arasında kalan saha, Herodot: Kıbrıs Adası ile Girit Adası'nın güneydoğusunda kalan sahadır” (Aksoy, 2016: 1).

⁴ Braudel'in Uzun Erimli(Long Druée) Yaklaşımı için bkz. Richard E.Lee (2012), *Fernand Braudel, the Longue Durée, and World-System Analysis*, New York: State University of New York Press.

⁵Leviathan, Kıbrıs, Herodot ve Nil etrafında varlığı ispatlanan enerji rezervinin yaklaşık 30 milyar varil petrole eşdeğer miktarda olduğu bilinmektedir. Bu rakamın piyasa karşılığı ise 1.5 trilyon dolar civarında olduğu hesaplanmaktadır. Bkz. (Sandıklı, vd., 2013: 7).

Şekil 3⁶: Doğu Akdeniz'de Önemli Enerji Havzaları

Kaynak: Ögütçü, M. (2015). Doğu Akdeniz Gazı: Riskler Fırsata Çevrilebilir mi ? <http://dergi.aljazeera.com.tr/2015/03/01/dogu-akdeniz-gazi-riskler-firsata-cevrilebilir-mi/>, Erişim Tarihi: 07.03.2017 .

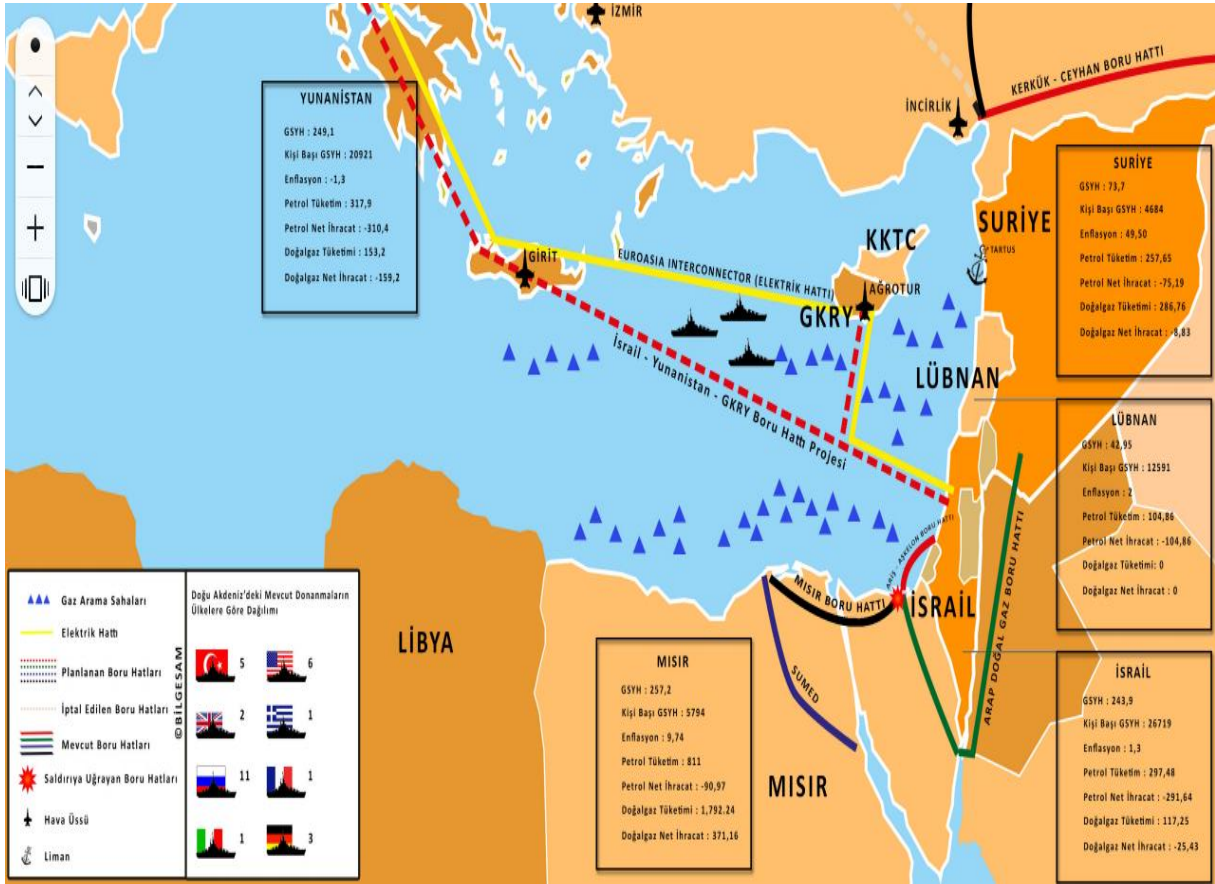
Keşfedilen ve keşfedilmeyi bekleyen bu hidrokarbon kaynakları ile Doğu Akdeniz, küresel enerji haritasında yeni bir kırılma noktası olmuştur. Bu durum, Doğu Akdeniz’de mevcut olan karmaşıklığı tetikleyebileceği gibi kıyıdaş ülkeler arasında işbirliği, güven ve istikrar oluşturma açısından yeni bir statükonun oluşmasına da vesile olabilir (Karbuz, 2015: 44). Öte yandan bu durum, kıyıdaş ülkeler arasındaki mevcut sorunlar göze alındığında kısa vadede mümkün gözükmemektedir. Nitekim Doğu Akdeniz’de keşfedilen yeni enerji sahaları, Kıbrıs konusunda bahsedileceği gibi bölge üzerinde bir takım sorunlar silsilesini de beraberinde getirmektedir.

Doğu Akdeniz, hidrokarbon kaynakları açısından zengin olduğu kadar Ortadoğu ve Hazar bölgesinden Avrupa’ya yönelik enerji transferinde de önemli bir bağlantı noktasıdır. Bu bağlamda mevcut ve planlanan boru hatları ile havza, enerji jeopolitiğinde kritik bir konumdadır (Aksoy, 2016: 1). Aşağıda Şekil 4’te görüldüğü üzere havzada yer alan gaz arama sahaları, planlanan, iptal edilen ve mevcut boru hatlarıyla birlikte saldırıya uğrayan boru hatlarının varlığı, Doğu Akdeniz enerji güvenliği konusunun ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla, gerek küresel güçler gerekse bölgesel güçler menfaatlerinin zarar görmemesi adına, Doğu Akdeniz enerji kaynakları üzerinde bir takım girişimlerde bulunarak, güvenlik çemberlerini daraltmaktadırlar.

⁶ Şekil üzerindeki Nil ve Heredot kelimeleri yazarlar tarafından eklenmiştir.

Şekil 4: Doğu Akdeniz Enerji Haritası

Kaynak : Sandıklı vd., 2013: 8-9.

Enerji kaynaklarının zarar görmesi halinde geçmişte olduğu gibi bu durumun, küresel ölçekte bir krize yol açabileceğinin altını çizmek gerekir. Nitekim olası bir kaos durumuna engel olmak adına kıyıdaş ülkelerin aralarında, enerji güvenliğinin sağlanmasına yönelik bir takım bölgesel güvenlik anlaşmaları yapmaları da gerçekleşebilecek senaryolar arasındadır. Aksi takdirde enerji kaynaklarının zarar görmesi, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerin ekonomilerini olumsuz etkileyebileceği gibi öte yandan küresel enerji denkleminde alternatif kaynak arayan güç odakları için olumsuz bir durum teşkil edecektir.

5. KIBRIS JEOPOLİTİĞİNİN ÖNEMİ VE KIYIDAŞ DEVLETLER ARASINDAKİ ENERJİ SORUNSALI

Kıbrıs adası sahip olduğu jeostratejik konumundan dolayı tarih boyunca küresel güç merkezlerinin ilgi odağında ve hakimiyet mücadelelerinin sıklıkla yaşandığı stratejik bir ada olmuştur. Akdeniz üzerindeki ticaret yollarının denetimini sağlama ve Doğu-Batı arasında yapılan deniz ticaretinin⁷ ana durağı olması nedeniyle, Kıbrıs adası önemini asırlarca korumuştur. Nitekim Akdeniz'e hakim olmak isteyen gücün, mutlak suretle Kıbrıs'ı himayesinde bulundurması gerekliliği tarih boyunca devletler nezdinde hayati önem arz eden bir konu olmuştur.

Bunun yanı sıra tarihin belirli dönemlerinde devletler tarafından daimi bir ileri lojistik ve askeri üs olarak kullanılan ada, bu niteliği sayesinde “yüzen uçak gemisi” olarak anılmıştır (Birsal & Duman, 2015: 5). Nitekim günümüzde de kimi devletler tarafından,

⁷ Basra Körfezi-Hürmüz Boğazı-Babülmendep Boğazı-Kızıldeniz-Girit-Malta-Cebelitarık Boğazı olmak üzere bu enerji nakil hattının ortasında yer alan Kıbrıs adası, bu konumuyla Avrupa'nın Ortadoğu ve Uzakdoğu ile ticaretini sağladığı geniş bir yelpazede karakol görevi görmektedir. Bkz. (Keser, 2006: 117).

askeri ve güvenlik amaçlı faaliyetler için kullanılan ada, bu devletlerin istihbarat üssü olarak birçok operasyonun yürütüldüğü stratejik bir merkez konumundadır.⁸

20.yüzyılda enerji kaynaklarının uluslararası sistemde güç mücadelelerini belirlemesi ile Doğu Akdeniz'in dolasıyla Kıbrıs'ın da önemi mevcut sistem içerisinde bir hayli artmıştır. Özellikle küresel güçlerin enerji kaynakları için Ortadoğu'yu cazibe merkezi olarak görmeleri ve Doğu Akdeniz'in jeopolitik anlamda Ortadoğu coğrafyasının kontrolü noktasında kilit rol oynaması, dolaylı yünden Kıbrıs adasının da önemini büyük bir ölçüde etkilemiştir.

Bu bağlamda dünya hidrokarbon jeopolitiğinin merkezi Ortadoğu'nun, düğüm noktaları olarak İskenderun-Süveyş-Basra üçgenini ele alırsak Doğu Akdeniz'in deniz karakolu olan Kıbrıs, konumu itibariyle bu güzergahta yapılacak tüm geçişleri kontrol altında tutabilecek benzersiz bir jeopolitiğe sahiptir. Ortadoğu coğrafyasının denetimini sağlamak isteyen güçler için Kıbrıs Adası, Ortadoğu'ya giriş anahtarıdır (alıntılan Yaycı, 2012: 5).

Kıbrıs aynı zamanda, Orta Asya ve Kafkaslar'daki enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılması noktasında, İskenderun Liman'ını denetleyebilme imkanına sahip olan, bu güzergahtaki deniz ticaretinin düğüm noktasıdır. Akdeniz, Avrupa ve Ortadoğu'yu etkileyebilmesi sebebiyle, küresel ve bölgesel güçlerin kontrol altında bulundurmak istediği ada (Keser & Akgün, 2015: 2), bu özellikleri sayesinde hem küresel hem de bölgesel jeopolitik ve jeoekonomik dengeleri etkileyebilen stratejik bir nokta olmuştur (Çakır, 2011: 59).

2011 yılı itibariyle Doğu Akdeniz'de, küresel enerji denkleminin kaderini etkileyebilecek dikkat çekici bir gelişme yaşanmıştır. Hidrokarbon kaynaklarına yakın bir bölge olan Kıbrıs adasının güney açıklarında, kayda değer miktarda doğalgaz sahaları keşfedilmiştir. (Kısacık, S. 2013, <http://politikaakademisi.org/2013/08/16/dogu-akdenizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/>). Keşfedilen doğalgaz sahaları, küresel enerji haritasını etkilediği gibi Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler olan Türkiye, KKTC, GKRY, Yunanistan, İsrail, Lübnan ve Mısır arasında da enerji sorunsalının başlangıç noktası olmuştur (Kedikli & Deniz, 2015: 400).

Aşağıda Tablo 1'de görüldüğü üzere Doğu Akdeniz'de enerji sahaları araştırmaları 1999 yılı itibariyle İsrail açıklarında keşfedilen Noa sahasıyla başlamıştır. Keşfedilen enerji rezervleriyle birlikte sismik araştırmaların yoğunlaşması sonucunda, 2000 yılından günümüze İsrail ve Güney Kıbrıs açıklarında yaklaşık 1,2 trilyon metreküp doğal gaz içeren 10 adet saha keşfedilmiştir (Karbuz, 2015: 44).

---

⁸ Yakın geçmişten örneklerle Kıbrıs'ı bir üs olarak kullanan güç odaklarına baktığımızda, ABD 1980'li yıllarda Lübnan'da yaşanan olaylarda vatandaşlarını Kıbrıs'taki İngiliz üsleri üzerinden tahliye etmiştir. İngiltere, Körfez Savaşı'nda Irak'a yapılan hava saldırılarında adadaki üslerini kullanmıştır. 1 Mart 2007'de ise Fransa'nın GKRY ile Baf kentinde bulunan Andreas Papandreu Hava Üssü ile Zigi Deniz Üssü'nün kullanımını da içeren bir askeri işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bkz. (Özgen, 2013: 103).

Tablo 1: Doğu Akdeniz Bölgesinde Son Dönemde Keşfedilen Doğalgaz Miktarları

Sahanın Adı	Tahmini Rezerv (milyar m ³)	Sahiplenen Ülke	Keşif Yılı
Leviathan	509,7	İsrail-Filistin	2010
Tamar	283,3	İsrail-Filistin	2009
Afrodit	198,2	GKRY	2011
Kariş	51,0	İsrail-Filistin	2013
Mari-B	42,5	İsrail-Filistin	2000
Tanin	34,0	İsrail-Filistin	2012
Gazze Marine	28,3	Filistin	2000
Dalit	14,2	İsrail-Filistin	2009
Şemşon	8,5	İsrail-Filistin	2012
Dolfin	2,3	İsrail-Filistin	2011
Noa	1,1	İsrail-Filistin	1999

Kaynak: Aksoy, 2016: 3

Aynı zamanda ABD Jeolojik Araştırma Merkezi'nin 2010 yılında yayınladığı raporda, İsrail ile Kıbrıs Adası arasındaki Leviathan sahasında teknik olarak çıkarılması mümkün ama henüz keşfedilmemiş, tahmini 3,5 trilyon metreküp doğal gaz kaynağı ve 1,7 milyar varil petrol rezervinin varlığından söz edilmektedir. (Schenk & Robertson, 2010, <https://soundwaves.usgs.gov/2010/05/research3.html>).

Aynı yıl içerisinde İsrail'in Leviathan ve Tamar sahalarında, Noble Energy Şirketi'nin yaklaşık 685 milyar metreküp doğal gaz rezervi tespit etmesi, GKRY'ni harekete geçirmiştir. Keşfedilen yeni doğal gaz rezervlerinin enerji şirketlerinin dikkatini çekmesi üzerine bu durumu fırsat bilen GKRY, adanın güneyini on üç parsel bölerek araştırmaların hız kazanması adına Kıbrıs'ın güneyini uluslararası ihalelere açmaya başlamıştır (Karaçin, 2012: 10). Diğer taraftan bu on üç parselde tek taraflı olarak ruhsat sahası ilan eden GKRY, sismik arama çalışmalarını da yoğunlaştırmıştır (Birsal & Duman, 2015: 6). 2011 yılında ise yine Kıbrıs açıklarında, Afrodit olarak anılan sahada tahmini olarak 140 milyar metreküp doğalgaz rezervinin bulunduğu belirlenmiştir (Üstün, 2016: 2).

Şekil 5 : Kıbrıs Çevresindeki Doğal Kaynak Sahaları

Kaynak: Karaçin, 2012: 11

Yukarıda Şekil 5’de görüldüğü üzere GKRY’nin, Kıbrıs Adası’nın güney açıklarında keşfedilen doğalgaz sahalarını kıyıdaş ülkelerin onayını almadan, on üç parsel bölmesi, bu ülkelerin tepkisini çekmiştir (Yıldız, 2008: 88).

Farklı kaynaklardan alınan veriler ve ülkelerin sundukları raporlar dikkate alındığında, her ne kadar rakamlar birbirleriyle örtüşmese de Kıbrıs’ta ciddi miktarda enerji rezervinin var olduğu bir gerçektir. Nitekim Kıbrıs’ın günümüzdeki enerji ihtiyacının, yılda ortalama 1 milyar metre küpten az olduğu düşünüldüğünde havzada tespit edilen kaynakların, 100 yıl boyunca adaya yetebileceği dikkat çekilmesi gereken bir husustur (Lakes, 2012: 81). Kıbrıs, keşfedilen bu enerji sahalarıyla birlikte küresel enerji arzının yeni tedarikçisi olarak, enerji kaynaklarının paylaşımında bir takım sorunlarla da yüzleşmek durumunda kalmıştır.

Keşfedilen enerji kaynaklarından yararlanmak için uygun hukuki ortamı kollayan GKRY, 2004 yılında AB’ye tam üye olmasıyla birlikte harekete geçerek kıyıdaş ülkelerle Münhasır Ekonomik Bölge⁹ (MEB) Antlaşmaları imzalamıştır. Nitekim Türkiye ile yaşanan sorunlara paralel olarak, aşağıda Şekil 6’da görüldüğü üzere kıyıdaş devletlerle sırasıyla 17 Şubat 2003’te Mısır, 17 Ocak 2007’de Lübnan ve 17 Aralık 2010’da İsrail’le eşit uzaklık ilkesini esas alan Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşmaları imzalamıştır (Kedikli & Deniz, 2015: 414).

⁹ Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı (5.Kısım) için bkz. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 08.03.2017.

Şekil 6: Doğu Akdeniz Havzasında Rezervlere İlişkin Yapılan Anlaşmalar

Kaynak: Dünya Bülteni. (2011). İsrail Akdeniz Gazını Satmak İçin Harekete Geçti, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=175957>, Erişim Tarihi: 15.02.2017

Özellikle GKRY'nin arama çalışmaları için İsrail'e verdiği 1,4,5,6 ve 7 numaralı alanların Türkiye'nin deniz yetki alanları ile çakışması Türkiye ve İsrail arasında ilişkilerin gerilmesine yol açarken, buna karşın İsrail ve GKRY ilişkileri ise olumlu seyretmiştir. Bu durum, bölgesel enerji denkleminde Türkiye'nin İsrail ve GKRY tarafından çevreleme politikasına tabi tutularak (Kedikli & Deniz, 2015: 409), Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hareket sahasını daraltıp, enerji kaynaklarından maksimum ölçüde yararlanmayı amaç edindiklerini kanıtlar niteliktedir (Ceyhun, 2014: 33).

GKRY'nin, KKTC ve Türkiye'yi saf dışı tutarak kıyıdaş devletlerle yaptığı MEB anlaşmalarında iki ülkeye ait deniz yetki alanlarını ihlal etmesi Ankara Hükümeti ve Rum Yönetimi arasında gerginliğe sebebiyet vermiştir. Ankara Hükümeti yapılan anlaşmaların uluslararası hukuk kurallarına¹⁰ aykırı olduğunu ve yapılan anlaşmaları kabul etmediğini bir nota ile BM üyelerine duyururken, GKRY ile MEB anlaşmaları yapan Mısır¹¹ ve Lübnan'a¹² notalar vererek, Kıbrıs konusunun Türkiye için hassas olduğunu sert bir tavırla dile getirmiştir.

KKTC ise yapılan anlaşmaların, GKRY ve Mısır'ın da taraf olduğu 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin 74., 83.,122.,123., 300. ve 311.

¹⁰ Deniz Yetki Alanlarının sınırlarını belirlemek üzere uluslararası uygulamada; Hakkaniyet, Eşit Uzaklık, Oransallık, Coğrafyanın Üstünlüğü, Kapatmama, Özel Koşullar, Beşerî Koşullar gibi genel prensipler kullanılmaktadır. Ağırlıklı olarak kabul edilen ilke ise Hakkaniyet ilkesidir. Bkz. (Kaya, 2007: 15).

¹¹ Türkiye'nin 2 Mart 2004 tarihli Mısır notası için bkz. (Kedikli & Deniz, 2015: 407).

¹² Türkiye'nin 1 Şubat 2007 tarihli Lübnan notası için bkz. (Taşdemir, 2012: 33).

maddelelerine¹³ aykırı olduğunu belirterek (Taşdemir, 2012: 9), olması gerekenin BMDHS’de yer alan MEB kavramı çerçevesinde “hakça ilkeler” ve “anlaşmalar yoluyla” tüm kıyıdaş devletleri kapsaması gerektiğini vurgulamıştır (Özersay, 2004: 219). Nitekim yürürlükte olan BMDHS’nin 83. ve 74. Maddelerinde, sınırlandırmalarda temel olarak “hakça ilkeler” kuralının esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca sınırlandırma sorunuyla karşılaşan birçok uluslararası mahkemenin de¹⁴ sınırlandırmaların çözümünde “hakça ilkeler” kuralı çerçevesinde karar aldıkları görülmektedir (Taşdemir, 2012: 26). Bu bağlamda GKRY’nin kıyıdaş ülkelerle yaptığı MEB anlaşmalarında uygulanan “Eşit Uzaklık” ilkesinin, taraflar arasında “Hakkaniyet”i sağlamadığının altını çizmek gerekir (Kaya, 2007: 26).

GKRY’nin uluslararası hukuk kurallarını hiçe sayarak Kıbrıs açıklarında deniz alanlarını ihlal etmesine karşılık, 21 Eylül 2011 tarihinde New York’ta KKTC ile Türkiye arasında “Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması” imzalanmıştır (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2011, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_tr.mfa). Ankara Hükümeti’nin KKTC ile yapılan bu anlaşmaya paralel olarak, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na (TPAO), hidrokarbon kaynakları için arama ruhsatı vermesi (Sandıklı, vd., 2013: 26) GKRY’nin yasadışı faaliyetlerine yönelik bir protesto olarak yorumlanırken, bu durum başta GKRY olmak üzere İsrail’i rahatsız etmiştir. Rum Yönetimi, Türkiye’nin sismik araştırma yaptığı bölgelerin GKRY’nin deniz alanlarında yer aldığını ve Türkiye’nin bu girişiminin uluslararası hukuka aykırı olduğunu birçok platformda gündeme getirirken, Ankara Hükümeti bu tutumundan geri adım atmayarak siyasi kararlılığını göstermiştir.

2011 yılından günümüze kadar ki süreçte yaşanan gelişmelere baktığımızda, Doğu Akdeniz’e kıyıdaş ülkeler arasında mevcut olan enerji sorunsalının, hala devam ettiği görülmektedir. Bu enerji denkleminin çıkmaza girmesinde taraflar arasında geçmişten bugüne var olan bir takım sorunların da etkisi vardır. Kıbrıs sorunu nedeniyle Yunanistan ve GKRY ile sorun yaşayan Türkiye, İsrail’le de Mavi Marmara Olayı ve Gazze Saldırıları nedeniyle diplomatik krizler yaşamıştır. Türkiye bu bağlamda sadece KKTC ile kıta sahanlığı anlaşması yapmış, diğer kıyıdaş devletler ile herhangi bir MEB veya kıta sahanlığı anlaşması yapmamıştır. Ayrıca İsrail’in Lübnan ve Gazze ile devam eden deniz anlaşmazlıklarının yanında, İsrail’in Gazze’ye askeri saldırılar düzenlemesi kıyıdaş ülkeler arasında ortamın iyice gerilmesine neden olmuştur (Dural, 2015: 3).

Buna karşın 2014 yılından günümüze Doğu Akdeniz’deki bölgesel enerji sorununun çözülmesi için bir takım adımlar da atılmıştır. Özellikle Türkiye’nin Yunanistan ve GKRY ile arasındaki deniz yetki anlaşmazlıkları meselesinin çözümü için yapılan görüşmelerde, tarafların mevcut politikalarından en ufak bir taviz vermemeleri sorunu çıkmaza sürüklemiştir (Al Jazeera Turk, 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/akdenizdeki-kavganin-kronolojisi>).

Son olarak 2014 yılında Kahire’nin ev sahipliğini yaptığı zirvede GKRY devlet başkanı Nicos Anastasiades Mısır, Yunanistan ve GKRY yetkilileri arasında yapılan üçlü toplantı neticesinde “Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilen enerji kaynaklarının bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik katkısı”nın ele alındığını ifade etmiştir (Reuters, 2014,

¹³ İlgili maddeler için bkz. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 08.03.2017.

¹⁴ Uluslararası Adalet Divanı’nın 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davalarında, 1977 tarihli İngiltere-Fransa Kıta Sahaneliği Davasında, 1982 tarihli Tunus-Libya Kıta Sahaneliği Davasında, 1985 tarihli Libya-Malta Kıta Sahaneliği Davası kararında, 1993 tarihli Danimarka-Norveç arasında Greenland ve Jan Mayen arasında Deniz Sınırının Saptanmasına İlişkin Davası kararında ve 1992’de Kanada ve Fransa arasında (St.Pierre v. Miquelon) Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına ilişkin Hakem Mahkemesi kararında Hakkaniyet ilkesi kabul edilmiştir. Bkz. (Kedikli & Deniz: 2015, 417).

<http://www.reuters.com/article/egypt-energy-cyprus-greece-idUSL6N0SY0FW20141108>).

2015 yılında ise GKRY'nin ev sahipliğini yaptığı zirvenin sonunda, geçen yıl alınan karara ilişkin olarak GKRY, Mısır ve Yunanistan devlet yetkilileri arasında imzalanan Lefkoşa Deklarasyonu açıklanmıştır (Dural, 2015: 9).

Bölgesel sorunların çözülememesinde bir diğer faktör AB'nin bölgesel enerji denkleminde GKRY'ye sağladığı destektir. GKRY'nin AB'ye üye olmasıyla birlikte attığı her adımda üyelik statüsünde bulunduğu birliğin ismini kullanarak, uluslararası hukuka aykırı faaliyetlerini meşru gösterme çabası güven ve işbirliğini zora sokmaktadır. Bunun yanında Türkiye'yi sürekli olarak AB'ye üyelik sürecinde Kıbrıs sorunu üzerinden vurarak her fırsatta tavizler koparmaya çalışan AB, günümüzde de bu tavrını açık ve örtülü faaliyetler şeklinde uygulamaktadır.

AB'nin Doğu Akdeniz enerji jeopolitiği üzerinde bu denli yoğunlaşmasındaki temel sebep, Rusya'ya olan enerji bağımlılığı ve bu durumdan kurtulma isteğidir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji sahalarıyla, AB'nin potansiyel yeni enerji tedarikçisi olarak görülen GKRY, birliğin ihtiyaç duyduğu enerjiyi temin etme bakımından önemli bir devlet olarak görülmektedir. Dolayısıyla günümüzde bir bütün olarak Kıbrıs Adası, AB'nin çıkarları bakımından, birliğin siyasetiyle içselleşmiş, vazgeçilmez stratejik bir alandır.

Rusya ise AB'nin Doğu Akdeniz enerji jeopolitiği üzerindeki girişimlerinden rahatsız olmaktadır. Kıbrıs'taki enerji varlığının AB tarafından olumlu bir şekilde kullanılması durumunda, AB'nin enerji bağımlılığının büyük ölçüde azalacağı düşüncesi, Rusya'nın çıkarlarına ters düşmektedir (Birsal & Duman, 2015: 9). Bu bağlamda, AB'nin yeni alternatif enerji kaynağı olan Doğu Akdeniz'de etkin olmak isteyen Rusya, son dönemlerde İsrail'le yakın ilişkiler kurarak bölgeye ilgisini belli etmeye başlamıştır.

Kıbrıs sorunsalına ABD açısından baktığımızda ise yaşanan gelişmelere doğrudan müdahil olmayarak, daha çok ABD petrol şirketlerinin faaliyetlerine destek olarak, dolaylı bir strateji izlediği görülmektedir. Aynı zamanda AB'nin bölgedeki projelerini doğrudan desteklemeyen ABD, bu konuda mesafeli davranmaktadır. ABD'nin bu tavrında etkili olan sebep, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığıdır. ABD için hayati öneme sahip olan Ortadoğu enerji güvenliğinin sağlanması ve enerji nakil hattının sorunsuz biçimde işlemesi için önemli bir bölge olan Doğu Akdeniz'de, Türkiye'nin desteğine mutlak suretle ihtiyaç duyulmaktadır. (Birsal & Duman, 2015: 9). Nitekim geçmişten günümüze ABD'nin Kıbrıs dahil olmak üzere Akdeniz'deki askeri varlığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin desteği ABD için bir hayli önem kazanmaktadır. Fakat söz konusu enerji kaynaklarının paylaşımı olduğunda, ABD'nin samimiyeti ve kısa vadeli söylemleri, Türk karar alıcıları nezdinde dikkatle analiz edilmesi gereken bir husustur.

Türkiye bağlamında baktığımızda Kıbrıs Adası tarih boyunca Türkiye'nin ulusal çıkarları arasında yer alan, mutlak suretle kontrol altında tutulması gereken bir bölge olarak, hayati önem arz etmiştir. Kuruluşundan itibaren Türkiye'nin milli davası olan Kıbrıs'ta cereyan eden her olay, Türkiye'yi doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda Kıbrıs, Türkiye'nin boğazlar kadar stratejik bir öneme sahip, dünyaya açılan siyasi ve ekonomik kapısı olmuştur.

KKTC'nin kurucu anlaşmaları kapsamında, Kıbrıs Adası üzerinde garantörlük hakkına sahip olan Türkiye, aynı zamanda Doğu Akdeniz'e en uzun kıyısı bulunan ülke konumundadır. Dolayısıyla, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bölgedeki hidrokarbon kaynaklarından yararlanmayı talep etmek de Türkiye'nin en doğal hakları arasındadır. Zira, konu KKTC olarak ele alındığında, bu hak olmanın yanında aynı zamanda bir görev olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin temel sorumluluğudur (Sandıklı, vd., 2013: 2).

Türkiye ilk enerji sahalarının keşfedilmesinden itibaren kıyıdaş devletlere karşı uyumlu bir profil çizmiştir. Nitekim her fırsatta enerji kaynaklarının tüm ada halkının olduğunu dile getirmekten çekinmeyen Türkiye, Kıbrıs'ta barış ve istikrarın bozulmaması adına büyük çaba sarf etmektedir. Her ne kadar bu çabaları karşılıksız kalsa da Türkiye'nin Kıbrıs konusunda kilit ülke rolünde olması, tüm devletlerce kabul edilen bir gerçektir (Üstün, 2016: 7).

6. SONUÇ

Devletlerin enerjiye olan bağımlılığı, 20. yüzyılın başından itibaren enerjinin arzı ve güvenliği gibi sorunları devletler arası ilişkilerin önemli konularından biri haline getirmiştir. Küresel sistem içerisinde hızla artan enerji rekabeti, devletlerin siyasi ve ekonomik yaklaşımlarını etkileyen temel unsurdur. Nitekim hidrokarbon enerji kaynaklarının artan enerji ihtiyacıyla ters orantılı şekilde önümüzdeki dönemde azalabileceği endişesi de, gelişmiş devletleri yeni enerji kaynakları bulma ve üretme arayışına ittiği gibi mevcut kaynakların da arzını ve güvenliğini sağlama yönünde teşvik etmektedir. Nitekim, enerji odaklı olarak Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler de günümüzde bu açıdan önem kazanmaktadır.

Bir coğrafyanın sahip olduğu özellikler ile o coğrafyayla ilgili devletlerin çıkarları arasındaki ilişki bakımından genelde Akdeniz, özelde ise Doğu Akdeniz havzasının jeopolitiğinin devletlerin enerji politikaları üzerindeki etkisi de yadsınmaz. Dolayısıyla, enerji bağlamında Akdeniz'in ağırlık merkezi Doğu Akdeniz'e doğru kayarak bölge, küresel güç mücadelelerinin yeni sahası haline gelmiştir. Nitekim jeopolitik teorilerin ortaya koydukları yaklaşımlar incelendiğinde de Doğu Akdeniz'in küresel güç mücadelelerindeki jeostratejik önemi ortaya çıkmaktadır. Jeopolitik konununun bölgeye sağladığı avantajların yanında, enerji arzının sağlanmasında güvenilir geçiş güzergahlarına ve kilit noktalara sahip olan Doğu Akdeniz, bu özellikleriyle Soğuk Savaş döneminden günümüze devletlerin menfaatlerinin çatıştığı stratejik bir bölge olmuştur.

Özellikle 2000'lerin başlarından itibaren Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji sahalarının kıyıdaş ülkeler arasında deniz alanlarına ilişkin anlaşmazlıklara sebep olması, Doğu Akdeniz'i politik olarak "enerji savaşlarının" yaşandığı bir coğrafya haline dönüştürmüştür. Kıbrıs Adası civarında keşfedilen yeni enerji sahalarının işletilmesinde, uluslararası hukuka aykırı yöntemler benimseyen GKRY'nin girişimleri, bölgesel enerji denkleminde çatışmaların ana sebebi olmuştur. Bu bağlamda en büyük anlaşmazlık Türkiye ile GKRY arasında yaşanmaktadır. GKRY'nin kendini adanın tek hakimi sayarak MEB ilan etmesi, Türkiye ve KKTC tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu gerilim, Türkiye ile Yunanistan arasındaki mevcut Kıbrıs Meselesi'ni çıkmaza sürüklerken, sorunların iç içe geçerek daha karmaşık bir hal almasına neden olmaktadır. Doğu Akdeniz'i enerji ekseninde istikrarsızlaştıran diğer bir durumda İsrail'in bölgesel enerji denkleminde söz sahibi olma isteğidir. Özellikle İsrail'in kıyıdaş ülkelere Filistin-Gazze Yönetimi, Suriye ve Lübnan ile yaşadığı deniz yetki alanlarına ilişkin anlaşmazlıklarda şiddete başvurması, enerji paylaşımı sorunlarının çözümünü zorlaştırmaktadır.

Bugün gelinen noktada Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de temel sorunu bölgesel enerji işbirliğindeki yalnızlığıdır. Türkiye'nin hala kıyıdaş ülkelerle arasında MEB veya kıta sahanlığı anlaşması bulunmaması, enerji yarışında gerektiği kadar etkin olamamasına da neden olmaktadır. Bölgesel bir güç olmak isteyen Türkiye için Doğu Akdeniz, bir atlama tahtası olarak kullanılabilir. Bu bağlamda Türkiye'nin öncelikli politikası, kıyıdaş devletlerin aksiyonlarının çok iyi değerlendirilip, sorunların çözümü için dikkatli adımlar atması olmalıdır. Türkiye'nin atacağı etkili adımlar bölgesel enerji denkleminde Türkiye'yi söz sahibi yapabileceği gibi GKRY ve Yunanistan ile mevcut sorunların çözümünde kilit rol oynayabilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, M. İ. & Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER). (2016). *Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti*. (Araştırma Rapor No. 23). İstanbul.
- Al Jazeera Turk. (2015). Akdeniz'deki Kavganın Kronolojisi. Erişim Tarihi: 06.03.2017, <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/akdenizdeki-kavganin-kronolojisi> .
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. Erişim Tarihi: 08.03.2017, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf> .
- Birsel, H. & Duman, O. Ö. (2015, Nisan). *Kıbrıs ve Doğu Akdeniz Enerji Sorunsalı*, Uluslararası Tarih Kongresi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke.
- Ceyhun, G. Ç. (2014, Eylül). *Türkiye, Kıbrıs ve İsrail Üçgeninde Doğu Akdeniz'in Güvenlik Sorunları*, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Council on Foreign Relations. (2017). Global Conflict Tracker. Erişim Tarihi: 09.02.2017, <http://www.cfr.org/global/globalconflict-tracker/p32137#/#!/%2F> .
- Çakır, R. (2011). 2000'lerden İtibaren Doğu Akdeniz'de Enerji Alanında Yaşanan Gelişmelerin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Sorunlarına Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Kara Harp Okulu/Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. (2015). Akdeniz Kalkanı Harekatı. Erişim Tarihi: 06.03.2017, https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=28 .
- Dural, H. (2015). Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları. Erişim Tarihi: 02.03.2017, <http://docplayer.biz.tr/8686275-Dogu-akdeniz-enerji-kaynaklari.html> .
- Dünya Bülteni. (2011). İsrail Akdeniz Gazını Satmak İçin Harekete Geçti. Erişim Tarihi: 15.02.2017, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=175957> .
- Ediger, V.Ş., Devlen, B. & McDonald, D. B., (2012). Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği, *Uluslararası İlişkiler*, 9(33), 73-92.
- Karaçin, B. B. (2012). Doğu Akdeniz'de Siyasi Dengeleri Değiştirecek Yeni Bir Denklem mi Oluşuyor?, *Analist*, 21, 10-11.
- Karbuş, S. (2015). Enerji Merkezli Mısır, Kıbrıs ve İsrail Üçgeni, *Enerji Panorama*, 3(27), 44-46.
- Kaya, Ş. (2007). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti için Stratejik Önemi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 19-55.
- Kedikli, U. & Deniz, T. (2015). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası, *Alternatif Politika*, 7(3), 399-424.
- Keser, U. (2006). Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü, *Güvenlik Stratejileri*, 2(3), 114-147.
- Keser, U. (2012). Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu, *Atılım Sosyal Bilgiler Dergisi*, 2(1), 57-80.
- Keser, U. & Akgün, S. (2015). Stratejik Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu Üzerine Bir Değerlendirme, *Kıbrıs-Akdeniz Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları*, 1-14.

- Kısacık, S. (2013). Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Yatakları: Yeni Bir Jeopolitik Mücadele Sahası Mı?. Erişim Tarihi: 10.02.2017, <http://politikaakademisi.org/2013/08/16/dogu-akdenizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/>.
- Lakes, G. Peace Research Institute Oslo & Friedrich Ebert Stiftung (PRIO). (2012). *Kıbrıs Deniz Hidrokarbonları: Bölgesel Siyaset ve Servet Dağılımı*. (Rapor No. 1). Oslo.
- Lee, E. R. (2012). *Fernand Braudel, the Longue Durée, and World-System Analysis*. New York: State University of New York Press.
- Öğütçü, M. (2015). Doğu Akdeniz Gazı Riskler Fırsata Çevrilebilir mi?. Erişim Tarihi: 07.03.2017, <http://dergi.aljazeera.com.tr/2015/03/01/dogu-akdeniz-gazi-riskler-firsata-cevrilebilir-mi/>.
- Özersay, K. (2004). Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 59(3), 203-230.
- Özgen, C. (2013). Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı, *Akademik Orta Doğu*, 8(1), 101-114.
- Plumer B. (2013). How Oil Travels Around The World, In One Map, Erişim Tarihi: 07.03.2017, https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2013/05/08/how-oil-travels-around-the-world-in-one-map/?utm_term=.fc9d71840eb5.
- Reuters. (2014). Egypt, Greece, Cyprus pledge to boost energy cooperation, Erişim Tarihi: 10.03.2017, <http://www.reuters.com/article/egypt-energy-cyprus-greece-idUSL6N0SY0FW20141108>.
- Şöhret, M. (2014, Eylül). *Enerji Güvenliği’nin Ekonomi Politikası ve Uluslararası Çatışmalara Etkisi*, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Sandıklı, A., Budak, T. & Ünal, B. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM). (2013). *Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye*. (Rapor No. 59). İstanbul.
- Sevim, C. (2012). Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği, *Journal of Yasar University*, 26(7), 4378-4391.
- Schenk C. & Robertson, J. (2010). Natural Gas Potential Assessed in Eastern Mediterranean, Erişim Tarihi: 28.02.2017, https://soundwaves.usgs.gov/2010/05/resea_rch3.html.
- Taşdemir, F. (2012). *Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları*. Ankara Strateji Enstitüsü (ANKARA STRATEJİ). (Rapor No. 3). Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı. (2011). Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması. Erişim Tarihi: 08.03.2017. http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa.
- Üstün, N. (2016). *Doğu Akdeniz’de Enerji Politikaları ve Kıbrıs Müzakerelerine Etkisi*. Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü (KONYA TİCARET ODASI). Konya.
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, *Bilge Strateji*, 4(6), 1-70.

Yıldız, D. (2006, Mart). *Akdeniz Havzası'nın Hidrojeopolitiği ve Türkiye, Su Politikaları Kongresi*, Ankara.

Yıldız, D. (2008). *Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu*. İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi. Erişim Tarihi: 05.01.2017. <http://docplayer.biz.tr/3229047-Dursun-yildiz-tarihi-gecmisi-stratejik-onemi-ve-su-sorunu-acisindan.html>.